

ПРОЛОГ

АМАРІЯ — ПЕРШЕ МІСТО СКЛЯНАРІВ,
ДУВАЛЬСЬКІ ГОРИ, 2346 РІК.

Видовище було захопливе. Цієї миті я шкодувала, що на світі немає чогось такого, що могло б закарбувати цей спогад навічно. Лишалось тільки всотувати очима сотні сяйливих свічок у позолочених канделябрах. Зала була такою величезною, що я ледве могла охопити її зором від краю до краю. Стіни прикрашали картини, створені давніми майстрами. Стеля високо здіймалася над кам'яною долівкою. Слуги в барвистому одязі в кольорах міста снували поміж гостями і пропонували лікери в різьблених келихах. Жінки були вбрані у найгарніші рохії¹, які я будь-коли бачила. Ніжна тканина вигадливими пасмами складок оповивала їхні стани, підкреслюючи вигини. У довге лискуче волосся впліталися прикраси, тендітні шиї прикрашали самоцвіти. Стояли вони зграйками. Принадні, звабліві, люблені. Скільки ж їх тут зібралося! Була б я чоловіком — не знала б, яку обрати.

Навіть крізь товсте скло я чула сміх. Спало на думку: до такого вечора вони, певно, готувалися кілька днів, якщо не тижнів. Їхні витончені рухи та жести вражали. Я намагалася закарбувати в пам'яті все, що відбувалося переді мною. На мить заплющила очі: аби ж я могла стати одною з них. Бодай раз у житті мати гарну зачіску й лискуче волосся. Бодай раз у житті одягнути щось, крім хламиди.

Мої мрії перервала, торкнувшись плеча, Тесса. Доки я зацікавлено розглядала людей у залі, її погляд привабили столи

¹ Усі слова мови склянарів зібрані у словнику наприкінці твору.

з найрізноманітнішими наїдками: від печеного м'яса до солодо-щів. Більшості страв я ніколи навіть не бачила. Мій рот миттю наповнився слиною.

— От би сюди хоч кусничок, — тихенько застогнала вона, — тільки скуштувати. Гадаєш, їм убуде?

Ні. Ми обидві це знали. Навіть якби з'їли цілий стіл, решти вистачило б на всіх. Можливо, на ціле місто. Коли охолоджені страви розтануть, а гарячі охолонуть, їх викинуть. Ці, за вікном, радше переведуть їжу намарно, аніж виявлять щедрість. Я плескала Тессу по плечі й усміхнулася в п'ятому.

Наші шлунки синхронно забурчали.

— Коли вони приїдуть? — спитала вона.

Наче я могла знати.

— Уже скоро, — втішила я її, а разом і себе.

Ми стояли під вікном понад годину. Тільки дивом нас досі не настигли вартові.

— Уже доволі пізно. Вони точно от-от з'являться.

Щойно я це вимовила, у залі стало гамірно, і погляди всіх присутніх прикипіли до великих дверей, що повільно розчахнулися. Люди затамували подих, виструнчилися й розступилися. Ми з Тессою щільніше припали до вікна.

— Я їх іще ніколи не бачила! — прошепотіла вона.

— Я теж, — схвильовано роззиралася я.

Дарма що вони вже безліч разів відвідували місто, мені ніколи не випадало нагоди зустріти бодай одненього, а всіх водночас і поготів. Ось чому сьогодні ми з Тессою, гнані невтолимою цікавістю, втекли.

Вони увійшли — і ми аж роти пороззявляли від захвату. Тесса поряд зі мною тремтіла, і я помітила, що те ж саме відбувається і з деякими жінками в юрбі.

Двадцять п'ять кремезних чоловіків заходили до зали. Озброєні, в одностроях, вони крокували подвійною колоною. Попереду йшов капітан.

Я ковтнула повітря. Важкі ритмічні кроки бійців гриміли в лункій тиші. Усі погляди в залі були прикуті до строю чоловіків,

але ті на це не зважали. Їхній зір був спрямований туди, де сидів сам амарійський фая в оточенні численної рідні.

Наблизившись, чоловіки водночас ударили правицею собі в груди й опустили на праве коліно, щоб віддати шану господарю. Це давній звичай, якого ніхто не смів порушити. Чоловіки завмерли так на якусь мить, а потім знову випросталися.

— Тобі хто найбільше подобається? — прошепотіла Тесса, ледве спроможна від хвилювання стишувати голос.

Варто було побачити двадцятип'ятірку, як вона забула про голод, скруту і своє короткочасне життя. Чи могла я їй дорікати? Почувалася-бо так само.

Примруживши очі, я стала розглядати усіх по черзі. Хто з них найбільше привернув би мою увагу, якби могла стояти там, у залі, з усіма? Я не могла визначитися. Оцінювала їхні обличчя й тіла, доки мій погляд не спинився на бійцеві, що стояв попереду. То, певно, був капітан. Хто ж іще міг вести решту? Він був точнісінько таким, як описував майстер, — величним, вродливим, поставним. Мав коротке світле волосся, виголене обличчя, високі вилиці. А погляд чоловіка свідчив, що він звик наказувати. Втім, той, хто стояв праворуч від нього, теж був нічогенький. Довге хвилясте каштанове волосся вільно розсипалося по плечах, а уста бриніли легким усміхом. Чи були похмуро стиснуті? Сяйво свічок часом таке непевне.

— Мабуть, капітан, — урешті видихнула я із прикрістю. Саме цим чоловіком аж ніяк не хотіла захоплюватися. Це через нього я вже тиждень не спала як слід. Це через нього життя майстра перебувало під загрозою. Та й моє, імовірно, також.

— А мені подобається отой, скраю. Бачиш? — Тесса тицьнула куценьким вказівним пальчиком, на якому, як доказ прокляття нашого народу, бракувало останньої фаланги. Я відвела очі від її недорозвиненого пальця й придивилася до бійця. Він був... страшний. Груба плечиста постава, випнуті груди. Густе чорне волосся, заплетене кількома косами, спадало ледь не до пояса. Великі чорні очі почасти ховалися за навислими бровами. Довгий, злегка гачкуватий у профілі ніс. Він був одночасно

і вродливий, і загрозовий. Я здивовано озирнулася на Тессу, бажаючи спитати, чому вона обрала саме його, аж раптом болючий удар у спину повалив мене на землю.

— Що ви тут забули? — просичав вартовий, гидливо шурхаючи ногою, щоб очистити її після завданого мені копняка. — Із гето втекли? Вас повісять!

Доки Тесса допомагала мені підвестися, чоловік в однострої амарійського палатулу вихопив меч, і перед моїми очима опинилося чорне вістря. Я знала, він зробив це не для самозахисту. Ми не становили для нього жодної загрози, бо були лише дітьми. Він просто хотів забезпечити достатню дистанцію й застерегти, щоб ми не наближались до нього. Так сильно він нас боявся.

— Що ви собі дозволяєте? — продовжував він, навіснюючи дедалі більше. — Як ви посміли шпигувати, брудні виродки? Тепер це вікно доведеться добряче вимити!

Його голос палав ненавистю. Я знала, що, якби одна з нас бодай ворухнулася, вартовий проштрикнув би нас на місці. Потім наші трупи спалили б, і ніхто й слова не сказав би.

Широко розплющеними очима я спостерігала, як він дістає маленьку курпулу, що висіла в нього на шиї, аби покликати решту. Часу думати про наслідки не було. Моя рука без вагань злетіла вгору, до обличчя, і я зірвала вуаль. Тесса поруч перелякано гикнула.

— Вибачте, пане, — почала я, намагаючись надати голосу впевненості, щоб не тремтів. Я силкувалася поводитися так, як люди у залі. Випросталася, випнула груди, дарма що сама ледве трималася на ногах. Вартовому дивилася просто у вічі, не відводячи погляду.

Його рука завмерла на півдорозі.

— Ми не з гето, — продовжувала я, доки відвага ще не покинула мене, — просто гралися в них. Даремно таке вигадали, нам дуже шкода.

До моїх вух долинув іще один схлип Тесси. Аби тільки вона не вклякнула на долівку й не зіпсувала все. У такому разі нас стратять. Я ризикувала не лише своїм життям, а й життям брата й матінки. Я ледве дихала.

Вартовий нахилився, очі його розширилися. Та коли навіть після хвилинного видивляння він не знайшов нічого, що суперечило б моїм словам, ненависть на його обличчі змінилася переляком.

— На бога, дівтора! — врешті вигукнув він голосом, сповненим жаху. — Що ви коїте? Я ж міг вас убити! Треба ж було таке утнути! Ви взагалі чий?

Ми більше не були брудними виродками, і нас вже не хотіли вбити. Курпула знову слухняно погойдувалася на шиї. Достатньо було просто мати чисте обличчя.

— Будь ласка, пане, не кажіть нікому! Ми більше так не будемо! Обіцяємо! Лише хотіли подивитися на них, коли придуть. Ми так чекали на них! — я махнула рукою в бік вікна, за яким тривало свято й усі шаленіли від двадцятип'ятірки найвідоміших на всі Дувальські гори чоловіків.

— Іще надивитися, — незлостиво покартав нас вартовий. З'ясувавши, що ми не ті, за кого він нас вважав, він заспокоївся, напруження спало.

— Гайда додому, доки не передумав!

Він підняв палець і тицьнув ним у напрямку виходу з палатулу.

Я не змусила просити себе двічі й ухопила Тессу за руку. Аж дивно, яка вона була холодна. Наче одної лиш зустрічі з вартовим було досить, щоб із неї почало витікати життя. Чотири її пальці стиснули мій зап'ясток, і за мить ми вже мчали порожніми темними вулицями Амарії. Щасливі, що зустріч із вартовим не вкоротила нам віку, ми вдвох істерично захихотіли.

— Іла-ан! — полегшено простогнала коло мене Тесса. — Ти здуріла! Ти хоч розумієш, що було б, якби хтось дізнався, що в тебе чисте обличчя?

Я розуміла. Ще б пак! Матінка нагадувала мені про це щоранку, як я прокидалася, і щовечора, коли йшла спати. Її точно стратили б за брехню, на яку вона зважилася багато років тому, а мене запроторили б в одну з нір.

— Я думала, що все — нам кінець! Наше щастя, що йому не закортіло ще й на мене поглянути.

Так. На щастя, моє обличчя було чисте й не спотворене жодними ознаками того, ким я була. Але на тому моє щастя й вичерпувалося. Я народилася серед склянарів. Я — ніхто. Не належала ані собі, ані матінці, яка мене породила. Я була власністю фаї. І тільки від нього залежало, коли і як я помру.

Сьогодні вперше в житті побачила двадцятип'ятірку, та ще й без дозволу. Це відчуття свободи було того варте, власне, як і можливість поглянути на чоловіка, через якого завтра, імовірно, я помру.

I

Коли я була мала, темними вечорами матінка часто розповідала про те, якими ми були колись. Я лежала на солом'яному ліжку, тулила собі до щоки її долоню й усотувала кожне слово. Нам заборонялося читати й писати, тож історія нашого народу передавалася усно, від батьків до дітей. Пам'ять була для нас дуже важливою. Ми мали носити в серці, що теперішнє становище — наслідок звичайної людської жадібності.

— Добре запам'ятовуй, Ілан, усе, що я тобі розповідаю, — щоразу наставляла мене матінка тихим голосом, доки її обличчя скрадала сутінь, — і те, що відбуватиметься з тобою, теж старайся не забувати. Усе у твоєму житті важливо, усе має сенс. Життя складається зі спогадів — хороших, прикрих. Нам хочеться пам'ятати приємне, а погане само про себе нагадає. Якщо, бува, спливе прикрий спогад, ми можемо відігнати його хорошим. А коли виринає щось гарне, гляди, тут же пригадається й бридке. Життя таке, Ілан. Спогади змінюються один за одним. Повсякденне поступово блякне, лишається тільки істотне. Хороших спогадів, на жаль, завжди менше. Але без них, Ілан... без спогадів не було б життя.

І матінка ділилася збереженим у пам'яті. Передавала мені власні спогади і тих, кого з нами вже не було. Так, завдяки пам'яті кількох поколінь, я дізналася, що колись, багато років тому, один старий пастух знайшов невеличкий камінець, що пашів теплом. Він продав його місцевим каменярам. Після тривалих

досліджень було виявлено, що в ньому причаїлася велика кількість енергії. За прозорість камінець назвали склянїтом.

Енергії, яку містив склянїт, прагнув увесь світ, і люди пішли слідом за пастухом у гори шукати родовища. Чиїсь пошуки були успішні, чиїсь не дуже. Тих, до кого фортуна виявилася прихильною і хто присвятив своє життя каменю, почали називати склянарями.

Матінка розповідала, що місто Амарія, де я жила, постало першим серед низки подібних. Склянарі спорудили його заради щедрих покладів склянїту, знайдених неподалік. Поступово цей мінерал став найжаданішим на світі, а склянарі — найбільшими багатіями. Однак, на відміну від решти світу, їхнє життя не змінилось. Вони наче застрягли в минулому. Оточені простими речами, присвятили своє життя склянїту.

Розповідала про Дувальські гори, що тягнуться з півночі на південь, від моря до моря, назавжди розділивши два континенти. Колись вони називалися Уральськими і були значно коротшими. Розказувала про війну, що охопила увесь світ. Люди гинули, і все опинилося на межі знищення. А потім хтось вигадав нещадну зброю, яка геть-чисто винищила ворога по той бік континенту. Але вбила не тільки людей. Вона знищила рослини й тварин і отруїла повітря, яке через гори вітри понесли назад, до нас. Наслідки відчутні й досі. Отруївши все живе по той бік гірської гряди, сіра імла не зникла. Вона нависла над землею, мов безмовний свідок людського лицемірства.

На півночі люди пожертвували частину суші морю, а на півдні Урал доповнили штучним бар'єром, який назавжди відгородив два континенти. Його перейменували на Дувальські гори. Перший щит для стримування отруєного повітря, який люди спорудили на гірському хребті, працював на атомній енергії, і це становило великий ризик. Час від часу траплялися аварії, а енерговитрати були такі, що на всьому світі людству довелося забути про свої забаганки й витрачати енергію ощадливо.

Склянарі були єдині, хто не брав участі у Великій війні. Вони відмовили в допомозі обом сторонам. На жаль, отруйна імла

врешті стала проблемою насамперед для них, адже п'ять відомих на той час родовищ скляніту пролягали біля самісінького щита. Треба було щось із цим робити.

Хоча в роботі склянарі користувалися застарілою технікою, вони вміли таке, що іншим було не до снаги. За тих часів їхнє відкриття сприйняли як диво. Один склянар-шліфувальник виявив, що якщо взяти два округлі шматки скляніту, обробити їх певним чином і розмістити на точно визначеній відстані один від одного, між ними виникне таке потужне силове поле, що крізь нього не проникатиме ані вітер, ані дощ, ані повітря, зокрема й оте — отруйне. Так виник новий щит.

Скляніт почали видобувати масово. Поблизу нових родовищ виростали нові міста. Прибували нові люди, згодні жити, як у старі часи, й відкинути речі, якими звикли користуватися і які спрощували їм життя. Вони вчилися. Хтось звикав, хтось повертався туди, звідки приїхав. Та найголовніше, що громада склянарів розросталася. Здібним та гідним довіри передавали знання про скляніт і деякі його таємниці. Найважливішим був секрет виробництва так званих турнулів, з яких утворювався щит.

Турнули, як їх назвали склянарі, або ж просто вежі, сягали понад сотню метрів заввишки й були виготовлені зі скляніту найвищої якості, відшліфованого з точністю, недосяжною жодній машині. У механізмів немає ані слуху, ані інтуїції, яких вимагала робота зі склянітом. Тільки вручну можна було утворити між турнулами ферастри, себто вікна, які не дадуть отруйній імлі просочитися через Дувальські гори.

Таким чином ретейя — склянітовий щит, замінила свого атомного попередника й утворила нову гірську грядку. Здалеку її можна було побачити тільки тоді, коли в гострих гранях турнулів відбивалося сонячне світло, наче позолочені зуби якогось чудовиська, чия вічно роззявлена паща поглинала отруєне повітря.

— Та не завжди життя йде так, як нам хочеться, — продовжувала матінка. — Іноді, щоб просунутися на крок уперед, доводиться спочатку відступити. Хоча сам щит не потребував жодної енергії, він виявив властивість поглинати її довкола себе.

І на неабиякій площі! На відстані ста п'ятдесяти лорнів жоден прилад, що живився енергією, не працював. Склянарі, які на той час ще користувалися енергією, отриманою зі скляніту, занурилися в старосвітський побут іще глибше, ніж дотепер. Загалом сімнадцять міст, що розташувалися поблизу ретеї, змушені були користуватися свічками, смолоскипами, звичайним вогнем, щоб уночі їхні міста не поглинала суцільна темрява: від Воротла до Рогоса, від північного до південного краю. Життя в склянарських містах почало нагадувати добу давно померлих королів. Склянарі працювали на штольнях, видобували скляніт і дбали про щит, щоб мешканці низовин могли вести звичний спосіб життя.

Робота у штольнях була важка вже від самого початку. Скляніт виявився особливим мінералом, непідвладним законам природи, які людство знало і на які звикло покладатися. Щоб видобути його на поверхню, насамперед треба було розплавити мінерал ще в надрах землі за високих температур. У необробленому вигляді він був дуже отруйним: разом з енергією камінь вивільняв значну кількість шкідливих речовин. Та якщо мінерал нагріти до правильної температури, ці домішки випаровувалися, й залишалася тільки нешкідлива основа.

Людей, які доглядали за фарфуріями — спеціальними фільтрами для захисту від усього, що не мало вийти з надр на поверхню, а також і самих видобувачів скляніту почали називати мунтесклянцями, тобто склянцями з гір. Задля їх безпеки встановили обмеження: працювати у штольні можна було не довше визначеного часу — п'ять восьмигодинних робочих днів на місяць. Ані годину більше. За таку важку та небезпечну працю, певна річ, склянарі отримували гідну платню. А люди з низовин за це почали зневажливо прозивати їх мунтами.

Увесь світ змушений був щомісяця платити містам склянців чималий податок на утримання щита. Кожен населений пункт опікувався певною ділянкою, і розмір податку відповідав її довжині. Але навіть найменший із них для людей у низовинах був непомірно високим. Доки люди в низовинах змушені були

затягувати паски, склянарі у своїх містах ласували добірними делікатесами, носили дороге вбрання й коштовності. У жодному з їхніх міст не було бідняцьких кварталів. Люди з низовин почали заздрити склянарям. Нікого з них уже не цікавило, що склянарі освічують свої вулиці й помешкання свічками, їздять на конях, а про технології, якими наповнене життя людей із низовин, знають лише з чуток.

Багаторічна праця загартувала склянарів іще більше. Проте лише деякі з них народжувалися з особливим талантом. Ніхто не міг пояснити, чому так відбувається, або ж передбачити, хто з дітей народиться обдарованим. Природа вирішувала сама. Це спонукало їх вивчати незвідані властивості скляніту ретельніше.

І сталося так, що один зі склянарів-учених зробив революційне відкриття. Гамфрі Лютос, дослідник отруйних речовин, які утворювалися під час плавлення скляніту, доглядав за фарфуріями. Якимось він помітив рожеві кристалики невідомої речовини, на які доти ніхто не звертав уваги. Він назвав її лютоміном. Після тривалих дослідів учений виявив, що лютомін сприяє посиленій регенерації людських клітин. Натхненний шансом збільшити тривалість життя тим, хто вкорочував його собі в глибині штолень, Гамфрі Лютос оголосив світові про своє відкриття. Чи ж міг він помислити, що це відкриття зажене його народ у рабство? Лютомін — речовина унікальна й невідтворювана — негайно викликав у мешканців низовин великий інтерес. Його прагнули всі. Але тогочасні фаї — регенти у містах склянарів — ухвалили спільне рішення. Вони одноставно відмовилися експортувати лютомін у низовини. Було ухвалено закон, за яким користуватися цією речовиною мали право винятково склянарі, що працюють у штольнях. І рішенням своїм вони не поступалися. Усі як один, вони відмовилися збільшувати тривалість людського життя й змінювати таким чином закони природи.

Споживання скляніту в ті часи помітно зросло. Постійно з'являлися нові й нові способи його застосування. Тим часом у низовинах почали озиватися перші невдоволені голоси. Утримання щита ставало для них занадто дорогим, скляніту завозилося

замало, і лютомін став останньою краплею. Люди почали ремствувати. Перемовини між фаями і представниками низовин ні до чого не привели, і чвари дедалі загострювалися.

— І тоді те, що лишилося від світу, захопила наступна війна, — з гіркотою промовила матінка. — Здавалося, мешканці низовин забули про густу імлу по той бік Дувальських гір. Вони просто викинули її з голови. Єдине, що їх цікавило, — збільшення тривалості життя.

Міста склянарів надійно охороняли, вони були добре озброєні, до того ж у битвах на нашій території можна було використувати лише старосвітську зброю, та, попри все це, війну ми програли. Хіба могли сімнадцять склянарських міст дати відсіч цілому світові? Вистачило кількох битв, і ми зазнали поразки. Були розбиті й поневолені. На зміну земному раю із низовин прийшло пекло. До міст увійшли переможці. Обличчя вони мали людські, але душі звірячі. Забрали нашу волю, нашу мрію, наше щастя. Зробили нас примарами. Із власних домівок нас вигнали у гето — оточені високими мурами території, які не вільно було залишати. Забрали й спалили наші книжки. У нас їх називали темутами — страшними. Наших фаїв, що походили з найкращих склянарських родин, вони втратили разом із сім'ями, а їхнє місце посіли люди з низовин. Регентами міст стали прибудути з поганою репутацією, які заради влади й примітивної розкоші ладні були відмовитися від зручностей, які дарують технології.

Разом із новими фаями прийшла армія. Сотні солдатів, які допомагали цим володарям тримати рабів у покорі. Будинки, де склянарі жили цілими поколіннями, фаї передали людям із низовин. Склянарів вилловлювали й страчували. Поступово загарбники забрали все, включно з нашою гідністю.

Чоловіків одразу ж загнали у штольні на дванадцятигодинні зміни. Марно ми намагалися пояснити, що таке тривале перебування у копальнях несумісне з життям, нас ніхто не слухав. Людям, які вирішували відтепер наші долі, не шкода було нас. Звісно ж, у таких важких умовах народ почав швидко вимирати. Зрештою, у штольні змушені були піти і жінки, і діти.

Увесь лютомін тепер вивозили до низовин, нам до нього було зась. Усе перевернулося навспак: у низовинах тривалість життя зросла, а склянарів скоротилася.

Через кілька років таке становище почало даватися знаки. Народилися перші діти з вадами: недорозвинені статеві органи, різні мутації, відсутність волосся. Спотворені тіла або й зовсім відсутні кінцівки поступово ставали звичною справою. Поволі, але невідворотно ми перетворювалися на виродків. Лише за кілька десятиліть народження здорової дитини стало рідкістю. Склянарі вимирали. Тому з'явилися хламиди, одежі, які приховували наші потворні тіла з голови до п'ят, із вуалем, що ховав обличчя. Люди з низовин воліли прибрати геть з очей свій мерзенний вчинок, не бажаючи дивитися на його наслідки.

Це вбрання стало невід'ємною частиною нашого світу. Ми мусили приховувати свої потворні тіла й обличчя за будь-яких обставин: у мороз, у спеку і в дощ. Носіння хламид стало нашим обов'язком. На вигляд вони були майже однакові, відрізнялися тільки кольором, іноді кроєм, щоб позначити гето, у якому ми мешкали.

І все ж люди з низовин збагнули, що вони накоїли. Склянарі вимирали, але лютоміну бракувало і для мешканців низовин. Тоді вони почали відправляти у скляннотіві штольні і своїх людей — засуджених на смерть. На жаль, їхні тіла були не такими витривалими, як наші, тож смерть забирала їх за лічені тижні.

Тоді фаї склянарських міст зібралися, щоб якимось вирішити складну ситуацію. І яка ж ідея могла зародитися в головах людей, що повтікали з міст, де їх мали за бидло, аби тут стати паннами? Вони надумали нас розводити. Як худобу. Доки в низовинах людям доводилося обмежувати народжуваність, склянарки мусили плодитися якомога більше. Якщо жінка не мала тілесних деформацій, пов'язаних із її плідністю, вона була впевнена, що у штольню її не відправлять аж до сорока років. Якщо ж із її статевими органами щось було негарзд, уже з десяти років вона йшла працювати з іншими. Досвід показував, що такі жінки не могли мати дітей. Така ж доля спіткала й чоловіків. Хто був плідний, не йшов у штольні до тридцяти років.

Здорові діти були рідкістю, і це давало їм певні переваги. Якщо дитя народжувалося без вад і до п'яти років не виявляло ознак якихось захворювань, воно могло піти працювати в будинки валонів — наглядачів, що пильнували гето. Ті, кому пощастило найбільше, опинялися в палатулі самого фаї, де могли жити цілком гідно. Якщо з такого хлопчика виростав дужий чоловік, він міг навіть вступити до лав місцевої армії. Тільки синя стрічка на шиї вказувала його походження.

Коли ж ішлося про дівчинку, до того ж красиву, у п'ятнадцятирічному віці її відводили в одну з нір. Нори з'явилися відразу після появи нових фаїв. Жінки тут за гроші кохалися з чужими чоловіками. Люди з низовин таких закладів соромилися, тож часто ховали їх у підвальних приміщеннях. Тому у нас їх і називали норами.

Життя в норі навряд чи можна було назвати легшою долею. Дівчинка ставала просто іграшкою в руках солдатів та чужих чоловіків. У більшості випадків її труп знаходили на узбіччі дороги вже за кілька років після того, як забирали. Синя стрічка на її шиї свідчила, що винного ніхто ніколи не покарає, та й не шукатиме. І все ж для багатьох склянарок навіть нори були перевагою. Небагато було варіантів, як уникнути небезпечної роботи у штольнях. Перший — мати здоров'я, другий — володіти рідкісним даром, а такі обраниці долі траплялися зовсім рідко.

Доки люди з низовин мешкали у високих прямокутних будинках, жили в містах, де було світло і вдень і вночі, доки вони літали на дивовижних машинах і тішилися довголіттям, склянарі, працюючи у штольнях, доживали щонайбільше до сорока. Жили ми в халупах, які називали колибами, у смороді, який чути було на багато лорнів навколо, і постійно відчували нестачу харчів.

Доки люди з низовин ховали близьких, що спочили вічним сном, на цвинтарях, ми своїх найрідніших спалювали на багаттях. Винятків не було. Для склянарів не було місця ані на землі, ані в землі. Погребальні вогнища палали у склянарських гето безперервно. Ось таким був світ, у якому я народилася.